

Шарановська З. Р.,

Національний університет “Острозька академія”

ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ ВИХВАЛЯНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Для нового етапу розвитку лінгвістики, як зазначав М.П. Сусов, характерним є домінування комунікативно-прагматичного принципу при вивченні мовних одиниць. У другій половині ХХ ст. особлива увага приділялася мовленнєвій ситуації у всіх її вимірах, що спричинило справжню революцію в розумінні мови та спілкуванні мовою. Одним з досягнень цієї революції і стала лінгвістична прагматика – наука про використання мови в реальних процесах комунікації.

Більшість західних вчених під прагматичним значенням розуміють реакцію слухача на певні мовні стимули. Іншими словами, прагматичне значення – це той зміст, той підтекст, який мовець має на увазі при висловлюванні, а слухач декодує та розуміє [4:45]. Прагматика забезпечує характер вибору мовних засобів з розрахунком на мотив, цільову установку мовця, а також правильне розуміння висловлювання та оцінювання образного використання мови слухачем.

Вивчаючи прагматику, неможливо не зупинитись на поняттях мовленнєвого акту (*speech event*). Мовленнєвий акт – це дії, які виконуються через висловлювання. Наказ і прохання, погроза і обіцянка, рекомендація і вихваляння – все це є суттю різних мовленнєвих актів [4:101]. В процесі історичного розвитку кожне суспільство сформувало значну різноманітність цих форм міжособового мовного спілкування, яким і забезпечуються відповідні соціальні потреби. Наскільки велика ця різноманітність можна судити за кількістю мовних найменувань видів мовленнєвої діяльності. В англійській мові, на думку Дж. Остіна, є більше тисячі дієслів та інших виразів на вираження їх позначення: *to bet, to bless, to boast, to entreat, to express intention, to lament, to pledge, to postulate, to report, to request, to vow, to welcome* та інші.

Основними складовими структурами мовленнєвого акту є “мовець”, “адресат” і “реципієнт”. Вони можуть відображати різні

об'єкти дійсності і перебувати в особливому співвідношенні один до одного, що дає підстави виокремити в рамках моделі ІМА:

1. “Рівень рецепції”: а) кількісно представлений одним учасником (суб'єктом мовлення); б) якісно характеризується співвідношенням “мовець=реципієнт”, виконання функцій яких належить суб'єктові мовлення;

2. “Рівень адресації” : а) кількісно представлений двома учасниками комунікаційної взаємодії; б) якісно характеризується співвідношенням “адресант→адресат”, що встановлюються між агентами мовленнєвих актів (МА). Підсистема “мовець=реципієнт” визначає автоцентричність вектора перлокутивного ефекту мовленнєвого акту.

Підсистема “адресант→адресат” задає комунікативні якості інтрасуб'єктного акту як вербальної взаємодії двох учасників, визначає його прагматичні смисли та характер інтенційного спрямування. Інтрасуб'єктне висловлювання мовця спрямоване до самого себе, свого ідеального “Я” або до будь-якої іншої особи чи предмета дійсності.

Мовленнєвий акт і його природне звукове вираження тісно пов'язані з особою мовця [4:250]. І тут проявляється не тільки логіко-пізнавальна сутність мовця (інтелект), а і його моральний та психічний стан (емоції, почуття, волевиявлення) та невербальна знаковість (соціальний контекст, умови, ситуація, місцезнаходження, рухи і порухи, погляд, жест, міміка).

Залежно від виду мовленнєвого акту визначається комунікативна інтенція мовця при продукуванні висловлювання. Мовець зазвичай сподівається, що слухач зрозуміє його комунікативну інтенцію. У цьому процесі і мовцю, і слухачу допомагають обставини, в яких здійснюється спілкування та які називають мовленнєвим результатом. В основі мовленнєвого результату лежить визначення інтерпретації висловлювання. Дія, яку спричиняє продуковане висловлювання складається з трьох видів комунікативного акту: локутивний акт, іллокутивний та перлокутивний акт.

Локутивний акт – це основа висловлювання, або продукування лінгвістично значущого вислову [4:104]. Якщо важко формувати слова і звуки, щоб утворити повнозначне висловлювання у певній мові (наприклад, у випадку, коли це іноземна мова), тоді неможливо відтворити локутивний акт. В основному, ми не просто утворюємо гарно сформульовані вислови без певної мети, а подумки надаємо їм тої чи іншої функції. Це іллокутивний акт, який здій-

снюється за допомогою блокувальної сили висловлювання. Ми висловлюємось, щоб виразити пропозицію, похвалу, пояснення або з іншою комунікативною метою. І звичайно ж, особа не просто творить висловлювання, яке має на меті якусь функцію, а хоче досягти певного ефекту. Цей вид мовленнєвого акту називається перлокутивний акт .

Одним із видів мовленнєвих вчинків є вихваляння. Через вихваляння мовець підкреслює низку позитивних, добрих якостей кого-небудь чи чого-небудь, виражає своє захоплення зовнішністю адресата, його внутрішніми особистісними рисами. Вихваляння входить до класу експресивних мовленнєвих актів та може бути вираженим за допомогою компліментів та вигуків.

Комплімент – одиниця мовленнєвої поведінки, яка є особливим видом мовленнєвих вчинків [3:115]. Іллокутивні цілі компліментів, які використовує Луїза Алкот у романі “Квітуха троянда”, полягають у тому, щоб виразити:

1. Іntenційний стан мовця, репрезентативний зміст якого складає позитивна оцінка, експліцитно чи імпліцитно виражена в позиційному змісті висловлювання;

2. Намір, прагнення, бажання мовця доставити задоволення адресату.

3. Позитивне ставлення мовця до адресата.

Комплімент як перлокутивний акт націлений на те, щоб викликати у адресата позитивну емоційну реакцію, зробити йому приємне [3:278]. Якісний характер перлокутивного ефекту, а отож і успішність перлокутивного акту компліменту обумовлені тим, якою мірою буде задоволена ця потреба, що в свою чергу залежить не від самого компліменту як виду іллокутивного акту, а від його окремих аспектів, тобто від того, як він був сказаний (мовне оформлення), ким (маються на увазі рольові й міжособисті відношення партнерів по спілкуванню), з якого приводу (об’єкт позитивної оцінки), за яких обставин тощо. Перлокутивні акти компліменту можуть бути успішними чи неуспішними, навмисними чи ненавмисними. У творі Луїзи Алкот здебільшого використовуються лише компліменти, які відносяться до групи успішних.

У романі “Квітуха троянда” вигуки є однією з форм вираження мовленнєвого акту вихваляння. Вигуки, що виражають позитивні емоції, включають широке коло приємних почуттів й переживань [2:291]:

1) радості, захоплення;

- 2) збудження, радісного хвилювання;
- 3) симпатії;
- 4) задоволення;
- 5) здивування.

Вигуки як лексико-граматичний клас одиниць, що мають своєрідне значення, відбивають дійсність нерозчленовано, не відокремлюючи емоційне від раціонального, є характерним елементом певної сфери мовлення, тісно пов'язаним з паралінгвістичними, невербальними засобами [2:295].

Вигуки англійської мови з контекстуально-обумовленим прагматичним значенням є адресантно-орієнтованими, їхнє значення завжди залежить від конкретного контексту чи конкретної ситуації їх вживання. Вигуки як слова, що несуть переважно прагматичну інформацію, саме в процесі функціонування тісно взаємодіють з іншими лексико-граматичними класами слів на семантичному, морфологічному й синтаксичному рівнях.

Вигукам властива синхронна та потенційна прагматична багатозначність, що зумовлюється можливістю їх прагматичного варіювання. Іллокутивна сила вигуків однієї групи може транспонуватися в іншу групу, що й спричиняє прагматичний або іллокутивний синкретизм [1:191].

Отже, прагматика є невід'ємною частиною лінгвістики. Поняття мовленнєвого акту як дії, яка виконується через висловлювання, тісно пов'язане із прагматикою. Залежно від виду мовленнєвого акту визначається комунікативна інтенція мовця при продукуванні висловлювання. Одним із видів мовленнєвих вчинків є вихваляння, яке може виражатися через вигуки та компліменти.

Література:

1. Прагматичне варіювання та прагматичний синкретизм вигуків // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць. – К.: Видавничо-полігр. центр “Київський університет”. – 2005. – №12. – С. 188-194.
2. Роль англійських вигуків у прагматичній організації дискурсу // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць. – К.: Вид-во Київ. націон. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2004. – №10. – С. 290-295.
3. Кокойло Л.А. Complimentarные высказывания в современном английском языке: Диссертация на соискание ученой степени канд. фил. наук. – К., 1995. – 375 с.
4. К проблеме интеграции теории речевых актов и теории речевой деятельности // Вісник Харківського державного університету: № 424. – Харків: Константа, 1999.